

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Борян Георгиев Янев

(Филологически факултет, ПУ „Паисий Хилендарски“)

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна
степен „доктор“

в професионално направление: 2.1. Филология

докторска програма: Български език

Автор: Юлиана Кирилова Карпузова

Тема: „Прякорните имена в Кюстендил“

Научен ръководител: доц. Радослав Цонев

1. Общо представяне на процедурата и участника

Със заповед № 1186 от 19.05. 2021 г. на Ректора на ЮЗУ „Неофит Рилски“ – гр. Благоевград, съм определен за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на посочения по-горе дисертационен труд на докторант Юлиана Карпузова към Катедрата по български език при Филологическия факултет на ЮЗУ.

Представеният от докт. Карпузова комплект материали на електронен носител е в съответствие с Правилника за развитие на академичния състав на ЮЗУ и включва всички необходими документи за процедурно провеждане на защита на дисертационен труд, а кандидатката притежава и минимума от точки (80) във връзка с изискването за заемане на научни степени и академични длъжности в ЗРАСРБ – Хуманитарни науки, за ОНС „доктор“. Налице е и четвърта публикация по темата на дисертационния труд, която все още е под печат.

Докт. Карпузова е завършила през 1996 г. магистърска степен по специалност *Български и немски език* във ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, а от 1997 г. досега работи като учител по български и немски език в Природоматематическа гимназия „Проф. Емануил Иванов“ – гр. Кюстендил. От 2018 г. е зачислена в докторантура към Катедрата по български език към ФФ на ЮЗУ. Ю. Карпузова е трикратен лауреат на стипендия за участие в квалификационните курсове в Goethe-Institut – в гр. Дрезден и гр. Манхайм; участник в множество педагогически проекти с национална значимост; член на Дружеството на преподавателите по немски език и в Международната асоциация на славистите ПОЛИСЛАВ.

2. Оценка на представения дисертационен труд

Юлиана Карпузова е представила дисертационен труд на тема „Прякорните имена в Кюстендил“ в обем 170 нестандартни компютърни страници, композиран в увод, четири глави, заключение, индекс/речник и библиография, като фактическият обем на изследователския текст възлиза на 149 стр. Тук е моментът да изразя частичното си задоволство от включването на индекс с разгледаните прякорни имена в края на дисертацията, който обаче в никакъв случай не може да се нарече и „речник“, тъй като отразява единствено препратки към използването на лексемата по страници. Вкарването на минимална интра- и екстралингвистична информация към всяка от формите щеше да направи още по-полезно обособяването на тази част, още повече че не се касае за твърде трудоемка задача с оглед на наличието на достатъчно информация към анализирания прякори в самия текст.

Докторант Карпузова е разгледала изключително актуален проблем с малка популярност в българската ономастична традиция. Изследването има изразен когнитивен и лингвокултурологичен характер, което го въвежда в коловоза на модерните тенденции в хуманитаристиката.

Прякорите в град Кюстендил са разгледани както общосистемно, така и в една отделна група – ученическата прослойка. И в двете изследвания е приложен еднотипен модел, включващ три типа анализ – семантичен, словообразователен и етимологичен.

Уводът е структуриран много добре и напълно в съответствията на жанра „дисертация“. Ясно са посочени целта, обхватът, задачите, и методологията.

Изследването има синхронен характер, защото се фокусира върху съвременната прякорна система в Кюстендил (втората половина на 20. и началото на 21. век), но с необходимите диахронни елементи, вплетени в етимологичните анализи, както и в обясненията към примерите, изхождащи от ограничена в употребата си лексика. Съществен принос на работата е, че събраните 530 прякорни имена са личен труд на авторката в резултат на анкети и допитвания.

Към момента не ми е известно друго подобно изследване, което в цялостен вид да анализира актуалното състояние в системата от прякорни имена на даден град, което прави работата иновативна и приносна. Допада ми семиотичната призма, през която Карпузова изгражда постепенно собствена дефиниция за прякорно име. На теоретична база по проблема с оглед на българското езикознание е направен цялостен и задълбочен преглед.

Първа и втора глава от дисертацията засягат прякорните имена в Кюстендил в общ аспект и спрямо ученическата класа (за последната е редно да се даде повече и по-конкретна информация). Не възразявам срещу проследяването на семантичния аспект в системата от прякорни имена, тъй като те са може би единствените представители на антропонимната група, при които има резон да се говори за семантика (все пак отново с едно на ум, тъй като в крайна сметка отново се стига до лексикалното значение на изходния апелатив). Семантиката в антропонимията е една от най-хлъзгавите проблематични зони, на които

и аз самият съм обръщал специално внимание (напр. в монографията „Система на личните имена в българския и немския език“, 2008, Пловдив).

Карпузова е открила 14 тематични групи, в които да обобщи личната си ексерпция. Групите са с прецизни и с открит лингвокогнитивен характер. В същността си те до голяма степен отвеждат до класификациите на Николай Ковачев, модифицирани и допълнени в следствие от Б. Янев, А. Чолева-Димитрова, Р. Цонев. В същия дух е обособена и отделна група от т.н. семейно-родови прякори с наследствен характер. При тяхното анализиране би било добре да се направи съпоставка с повече изследвания, касаещи фамилноименната система на българите (напр. със Ст. Илчев, Б. Янев, Ив. Чобанов, А. Чолева-Димитрова), за да се създаде баланс в позоваването с оглед на приносите на повече учени, работили в проблематиката на дисертационния труд.

Особено интересно е наблюдението, че само 32 от прякорите са на жени, и то изразяващи определени психически характеристики, както и слабости в характера. Карпузова е посочила вероятни причини за това, но работата щеше да спечели повече, ако беше потърсен преднамерен баланс и по отношение на половата диференциация в подбора на респондентите.

Анализът в края на главите е по-скоро констативен, отколкото тълкувателен. Бих препоръчал на Ю. Карпузова в бъдеща работа по темата да потърси по-задълбочени обяснения на изследваните явления (така, както е работила спрямо групата на прякорните имена, възникнали от диалектизми) и да направи препратки към етнолингвистиката, народопсихологията и фолклористиката. Тук, макар че е обособен раздел с етимологичен анализ, би било добре да се изведат с особен акцент народните етимологии, които изразяват светоусещането и ценностното възприятие от страна на микросоциума спрямо заобикалящия го свят. В тази връзка особено интересни и заслужаващи специално внимание са прякорните имена от зоо- и фитолексеми.

В частта относно словообразователните характеристики на емпирията са отчетени много сполучливо случаите на оказионална

контаминация, евфемизация и универбизация (особено характерна за свободния речев регистър). Много сполучливо в работата се обособят два аналитични подхода в този аспект – семантичен и структурен. В първия много добре се вписват стилистичните техники на преосмисляне, които Карпузова е анализирала много успешно.

Безспорно с изявен принос е и четвърта глава на дисертацията, в която се правят етимологични анализи и препратки на събраните прякорни имена. Именно тук дисертантката е използвала типично ономастичният похват – реконструкция на формите чрез проследяване на произхода. Макар че не е грешно, дори и след преработката ми се струва малко странно формулирането на групи за произхода като „индоевропейски“ например, които са посочени освен това и към „домашна лексика“. Не мога да се съглася с твърдения от вида: *„Най-многобройни са прякорите, отнасящи се към домашната (изконната) лексика, напр. от индоевропейски: Белѝчо, Бѡцето, Бѹцата, Вѣтеро...“* (цит., стр. 116), каквито има на доста места в текста. Тук става въпрос за някакъв общосемантичен индоевропейски архетип, който много често в съвсем различна формална и семантична цялост може да се окаже изходен апелатив за лексикална група, която пък излъчва изходен апелатив за възникване на въпросния прякорен оним или да е дори резултат от по-стара трансонимизация... Връзката обаче е индиректна и изследването ѝ би било обект на отделен докторски труд. По-подходящо би било да се говори за изходни лексеми с универсален характер. Дисертантката е посочила информацията за изходните лексеми, която е ексцерпирала основно от етимологичните речници. Става въпрос за голям труд, който не бива да остане незабелязан.

Изводите, които Ю. Карпузова прави в края на всяка глава, както и в края на дисертацията, са интересни, важни и показателни. Открити са особеностите на прякорните имена в Кюстендил като субкултурна антропонимна група със свои особености и специфики.

Направените в настоящата рецензия бележки, както и по време на вътрешното обсъждане, имат изцяло пожелателен характер и целят

единствено на помогнат на кандидатката, ако желае, да усъвършенства текста си при едно бъдещо публикуване. Много добро впечатление прави фактът, че докт. Карпузова се е съобразила в голяма степен с препоръките от вътрешното обсъждане, което е белег за отговорност и професионализъм.

Убедено смятам, че дисертационният труд на Ю. Карпузова съдържа научни и приложни резултати, които представляват принос в езикознанието и по-специално – в ономастиката.

3. Оценка за публикациите и автореферата

Осъществените четири публикации по темата на докторския труд (едната от които е приета за печат, но все още неотпечатана) са както в специализирани филологически издания на ЮЗУ, така и в чуждестранното списание *„DIE WELT DER SLAVEN, Internationale Halbjahresschrift für Slavistik“*. Дисертантката дава знак, че желае разработките ѝ да бъдат забелязани и извън пределите на страната, което е похвално.

Представеният автореферат е направен според изискванията и отразява добросъвестно, правноподобно и в пълнота съдържанието на докторския труд, както и основните резултати, постигнати в дисертацията.

Ю. Карпузова притежава необходимите теоретични знания и професионални умения за самостоятелно провеждане на научно изследване, което в голяма степен се дължи на умелото научно ръководство, което е имала, в лицето на доц. Радослав Цонев.

4. Заключение

Дисертационният труд *съдържа научни, научно-приложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в*

науката и отговарят на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ЮЗУ.

Представените материали и дисертационни резултати съответстват на изискванията за заемане на образователната и научната степен „доктор“.

Дисертационният труд показва, че Юлиана Карпузова притежава задълбочени теоретични знания и професионални умения в областта на българската ономастика, като демонстрира качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното, убедено давам своята *положителна оценка* за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и *предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“* на Юлиана Кирилова Карпузова в ПН 2.1. Филология (Български език).

Рецензент:

/доц. д-р Борян Янев/

13.08.2021 г.

гр. Пловдив